

om, welk een afgerond, „einheitlich“ systeem de roomsche kerk er op na houdt.

Dieper kan ik er niet op ingaan.

De roomsche leer van het beeld Gods is de onze niet.

De mensch bestond niet eerst, hetzij alleen in de gedachte of ook in de werkelijkheid, als een bloot natuurlijk wezen, die later bij het beeld nog de gelijkenis kreeg. De mensch is in éénen gedacht en geschapen met die oorspronkelijke gerechtigheid; in de idee van mensch ligt deze vanzelf opgesloten; de mensch zonder haar is noch denkbaar, noch bestaanbaar; het beeld Gods als oorspronkelijke gerechtigheid, heiligheid en kennis hangt ten nauwste samen met het beeld Gods in ruimeren zin; het valt men den mensch samen, het strekt zich even ver uit als het menselijke in den mensch. Voorzover de mensch ook in den toestand der zonde nog mensch gebleven is, zoover heeft hij ook nog overblijfselen van het beeld Gods behouden, en in diezelfde mate als hij het beeld Gods verloren heeft, heeft hij ook opgehouden mensch, waarachtig en volkomen mensch te zijn⁴⁾. Hieraan zou nog veel meer toe te voegen zijn. Tal van bezwaren kunnen nog ingebracht tegen de leer van een hegeerlijkheid, die op zichzelf geen zonde is; tegen de opvatting van de verlossing, als een verheffing van de natuur; tegen de tegenstelling tusschen het natuurlijke en bovennatuurlijke, doch dit zou mij veel te ver voeren. Het was mij alleen te doen om dogmatisch de tweeslachtige roomsche eigendomsleer te verklaren, en m.i. is deze te danken aan de verkeerde opvatting van het beeld Gods. En waar deze grondbeschouwing de onze niet is, kan ook nimmer haar verklaring van den eigendom door ons aanvaard worden. De roomsche sociologie is principieel, en zeker ook om andere reden, een gansch andere dan die van de protestantsche⁵⁾, en nader van de gereformeerde christenen.

Dit aan te toonen zou een aparte studie waard zijn.

Hier ligt een veld van onderzoek open.

Wat is er voor ons principieel nog veel te doen, en laten we, bij alles wat onze economen van professie reeds geleverd hebben, ons tekort blijven gevoelen. De kennis der ellende moet ook hier aan de verlossing voorafgaan.

Nog een enkele opmerking rest mij.

Bij de bespreking van het gevoelen van Prof. Aengenent bleek ons, dat hij op het voetspoor van Leo XIII het communisme absoluut verwerpt. Zoo doen ook andere roomschen als b.v. de Jesuïeten-pater H. Pesch, hoogleraar in de staathuishoudkunde aan de hoogeschool te Freiburg. En met dat communisme bedoelen zij eigenlijk alle socialistische stelsels, waarom ook de vraag, of een roomsche socialist kan zijn, volstrekt ontkennend door hen wordt beantwoord. Maar deze generaliseering vertoont in sterke mate de fout van iedere algemeenheid. Aan de sociaal-democratie b.v., die geen communiaal bezit van consumptiemiddelen voorstaat, en alleen het privaatsbezit der productiemiddelen verwerpt, gaat feitelijk deze bestrijding voorbij, en zij maakt zich te gemakkelijk van de moeilijkheden af. Precies als ook de encycliek *Rerum Novarum* op dit socialisme principieel niet voldoende is ingegaan⁶⁾. Maar dit brengt de room-

sche beschouwing en methode mee. Roma locuta, res finita. de paus heeft gesproken, en de quaestie is beslist, hoewel Rome in de praktijk bij uitstek plooibaar en reukelijk is, en ook sociaal zich gemakkelijk aan de werkelijkheid aanpast. De groote vraag is slechts, of aan de kerk het zeggenschap verblijft, en de maatschappelijke hervormingen geleid worden in het door de kerk getrokken spoor.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

VIII.

Het Neo-Calvinisme en de Wijsbegeerte.

Een eeuw geleden was het alleszins armoe-troef in den calvinistischen hoek.

Niemand verwaardigde de wijsbegeerte met een sympathiek-aandachtigen blik.

De door-onweders voortgedreven getrouwen hadden gewichtiger dingen te doen.

Ze stonden voor de vraag van zijn-of-niet-zijn; voor de vraag: hoe wordt de leer, de kerk, hoe wordt mijn ziel, gered?

Het was de tijd, dat men een filosoof gelijk stelde met een begripen-goochelaar, of dat men in hem zag een charmanten jeugenaar, een listigen vos, sluipend rondom den wijngaard des Heeren.

En, naar de geschiedkundige omstandigheden geoordeeld, had men met deze naïve schuwheid tegenover de wijsbegeerte niet heeltemaal ongelijk.

De toen heersche filosofie was inderdaad van het type, waartegen de apostel waarschuwt in den brief aan de Colossensen, de filosofie, die den mensch vervoert; ijdele verleiding, naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus.

Voor de Duitsche wijsbegeerte had de vaderlandsche kerk ziek gemaakt.

Het woord van de onmeedoogende critici en van de schitterende idealisten had ook hier voortgegeten als de kanker.

In plaats van uit de denkovertuiningen van de vorsten der wijsbegeerte het materiaal buit te maken tot de monteering van de eigen, christelijke, wereldschouwing, liet men de filosofie den baas spelen in het theologisch koninkrijk. Men deed op godsdienstig gebied tegenover Duitschland precies eender als op politiek gebied tegenover de Fransen. Uit oorzaak van een goedigheid, die werkelijk karakterloosheid was, gaf men aan den logeergast de sleutels van het huis. Omdat men zelf niemand was, liet men den vreemdeling toe een brutaal iemand te wezen.

Ja, dat is niet te sterk gezegd.

Reeds vóór de sublieme Duitsche wijsbegeerte hier haar intocht deed, hadden wij, als calvinisten, onze eigen privilegiën verknoeid, en waren de mannen van de reformatie (het wel: reformatie!) de mannen van Piet-lut geworden.

Er zat geen aasje reformatische energie meer in het gepoederde en bepruikte corpus van de Nederlandsche kerk.

Wij waren het ten volle waard, dat de Franschman in de massief-eiken regentenbank ging zitten, en dat „Hegel“, in de plaats van Brave Hendrik, den gebedhouwen kansel beklom.

Het modernisme is gelijktijdig en evenredig een gevolg van eigen slaphed en van vreemde kracht geweest.

De filosofie had een „recht“ om te heerschen, omdat de koningen der theologie zich als onmondige kinderen gedroegen.

De theologen deden niets... als het oude her-

kanwen. Ze wogen de waarheden voor het volk als een kruidenier de krenten uit de ton. Ze lieten het aan de advocaten Bijderdijk en Da Costa over bezwaren in te brengen tegen den geest der eeuw en te vechten als leeuwen tegen den „vorst der eeuw“.

Hoe zou men Scholten en Opzoomer weerstaan met Van der Groe's „Toetssteen der ware en valsche genade“, of met Francken's „Kern“ een tegenaanval doen op Kuene's Schriftcritiek?

Wijsgeerig was men niets en had men niets. Ja, ik geloof, dat het geen laster is, wanneer men er aan toevoegt: Wijsgeerig wist men niets.

Zelfs de calvinistische broeders, die aan het legerfront streden, kenden de vijandige wijsgeerige heroën niet. Ze wisten van Kant en Schopenhauer alleen van hooren zeggen, dat het verschrikkelijke Filistijnen waren.

En men mag hun deze onkunde niet al te kwalijk nemen.

Hendrik de Cock had wel wat anders en beters te doen dan te ploeteren in de „Kritik der reinen Vernunft“, en Brummelkamp (al ware hij er toe in staat geweest) kon zijn tijd beter gebruiken dan door zijn ziel te plagen met de „Parerga en Paralipomena“.

Men mag althans deze mannen geen verwijt maken van een onkunde, waarvoor ze niet verantwoordelijk waren, van een gebrek aan wetenschappelijke bewapening, waarmee ze toendertijd toch niets hadden kunnen uitrichten.

Want het gold eerst eeniglijk de opsporing van de wondere graal der oude calvinistische waarheid, de bewaring van het juweel, dat aan de kerk is overtrouwd, „door den Heiligen Geest, die in haar woont“.

Het uurtje van de wedergeboorte van het calvinisme als wereld- en levensbeschouwing had nog niet geslagen.

Aan de Theologische School te Kampen stond Stekete, de christen-wijsgeer, als een éénling en... een zonderling.

Men verheugde zich enkel in de bekeering van de harten van Voetius en Comrie tot hunne kinderen in de 19de eeuw.

Eerst met de komst van Baynck en Kuyper begon de dageraad van het Neo-Calvinisme te lichten.

Aankomelijk onderwees Baynck de wijsbegeerte als vak van propaedeuse (voorbereiding), maar weldra presteerde hij het geweldig werk, de gereformeerde leer, over heel het veld, te oriënteren aan de oude en nieuwe wijsgeerige stelsels. In zijn Dogmatiek gaf deze „geboren filosoof“ niet slechts de, betrekkelijk goedkope, antithese ten opzichte van de denk-vindsels van het ongelooft, maar trok hij ook wel degelijk profijt van de wijsgeerige producten der algemeene genade tot verdieping, althans tot verbreding, van de eigen theologische wetenschap.

Voor in zijn „Wijsbegeerte der Openbaring“ leverde Baynck een stuk positieve neo-calvinistische filosofie, dat klonk als een geboorteklok.

Het waren werkelijk nieuwe dingen.

Voor de calvinisten zelf de voorboden van een nieuwe lente, — en voor de vreemdelingen een onbegrepen wonder!

Hylkema zei immers, dat het neo-calvinisme een calvinistische vorm van modernisme was!

Dat kwam doordat de wijsbegeerte haar intocht gedaan had in het calvinistische Kanaän.

Maar nu niet (gelijk de Hylkema's valschelijk beweerden) als de imperialistische despoot.

De wijsbegeerte kwam in het gereformeerde Jeruzalem als de knechten van Hiram met het hout van den Libanon.

En Kuyper was de geniale leider van den tempelbouw.

Dr F. L. Rutgers, Pred. te 's Hertogenbosch, voor de rubriek: „Kerkrecht“ en „Buitenland“.

Dr Th. D. L. Wijnen, Onderbibliothecaris der Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Zending in onze Koloniën“.

Dr H. Pierson, Direct. der Houdingstichtingen te Zetten, voor de rubriek: „Inwendige Zending“.

De heer W. van Oosterwijk Bruyn, Voorzitter van den Bond der Jongelingsverenigingen, voor de rubriek: „Jongelingsverenigingen“.

Dr A. Brummelkamp Jr., Pred. te Alkmaar, voor de rubriek: „Chr. Gerof. Kerk“.

Dr W. H. Gispens, Pred. te Zwolle, voor de rubriek: „Zondagschool“.

Dr J. A. Gerth van Wijk, Pred. te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Apologetiek“.

Dr Ph. J. Hoedemaker, Pred. te Amsterdam, voor de „recensie van belangrijke uitgaven“.

De heer E. Gerdas, Letterkundige te Haarlem, voor de „Kinderrubriek“.

De heer I. Esser, Oud-Resid. van Timor, te 's Gravenhage, voor de rubriek: „Varia“.

Dr Ph. S. van Ronkel, Pred. te Amsterdam, voor de rubriek: „Bijbelstudien“.

De artikelen zijn geteekend met de initialen, achter elk der namen vermeld.

De verantwoordelijkheid der medebeiters geldt slechts voor de hun toevertrouwde rubrieken.

Dit bericht werd in een later nummer nog aangevuld met de mededeeling: „Iste dat ook de heeren E. E. Gewin en Dr E. Barger, predikanten te Abcoude en Maassluis, hunne medewerking hebben toegezegd en wel voor de rubriek Zending (buitenlandsche); en 2de dat bij afwezigheid of ziekte

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXII.

57. De Heraut, Vrijdag 7 December 1877, en volgende nummers.

Uit het buitenland teruggelaten, en door het Bestuur der Herautvereniging uitgenoodigd zich wederom te belasten met de redactie van het Zondagsblad van De Standaard, verklaarde Dr Kuyper zich in beginsel hiertoe bereid, maar onder beding, dat het Zondagsblad geheel van het dagblad zou worden afgescheiden.

In het Zondagsblad van 27 Mei 1877 vinden we als reden om deze voorwaarde te stellen het volgende genoemd:

Zij in den lande, die in de politieke gevoelens van De Standaard hun meening terugvinden en derhalve op staatkundig terrein samengaan, staan nog veelszins verdeeld van inzicht op kerkelijk terrein. Dit moet er toe leiden, dat of het kerkelijk blad een onzeker geluid geeft, of wel dat het politieke blad deelt in de kerkelijke antipathieën. Voorkenr scheen daarom te verdienen het opheffen van het tegenwoordig Zondagsblad en weder opnemen van De Heraut.

Dr Hoedemaker, die gedurende de ernstige ziekte van Dr Kuyper voor een groot deel het Zondags-

blad geredigeerd had, zag in deze scheiding van De Heraut en De Standaard een gevaar. Hij schreef aan Dr Kuyper: „Indien gij dit doet, vrees ik dat uwe theologie te eng en uwe politiek te ruim wordt. De Congressbeweging, blz. 69. Hierbij denken we als vanzelf aan een briefwisseling tusschen Wormser en Groen van Prinsterer. Toen Wormser bij het zenden van een opstel voor De Nederlander aan Groen schreef: „Indien het voor een politiek dagblad wat veel Theologie mogt bevatten, gelief dan de goedheid te hebben het eenvoudig ter zijde te leggen“, maakte Groen daarbij de kanttekening: „Voor een Christelijk Dagblad is eene Theologie als die van Wormser onmisbaar“. Brieven van Wormser, I, blz. 152.“

Daar de zomermaanden weinig geschikt waren voor een nieuwe uitgave en op dat oogenblik vermeerdering van arbeid boven zijn gewone taak, aan Dr Kuyper ten strengste verboden was, werd bepaald, dat het nieuwe blad eerst in het najaar verschijnen zou.

En zoo trad dan op 7 December 1877 De Heraut opnieuw in het leven, geredigeerd volgens deze mededeeling:

Met de redactie van De Heraut zal zich belasten Dr A. Kuyper, em-pred. te 's Gravenhage, terwijl voor onderstaande rubrieken welwillend medewerking is toegezegd door:

Dr A. H. de Hartog, Pred. te Rotterdam, voor de rubriek: „Uit den schat der Kerk“.

(d. H.)

In her-
carneer-
hoogsch-
genius d-
ziel met
Zonder
calvinisti-
weest.
De „E-
is een we-
waarbij c-
geerte on-
Tot ve-
voudigen-
tijd in
telijk vo-
de chris-
schen gra-
Langza-
nieuwe v-
ontkieni-
Op een
Vrije (in-
dracht ov-
sende v-
deifelde.
De dis-
toonden.
Er w-
Trösch,
moderne
schen Th-
trokken l-
Profess-
de gesch-
Prof.
delicaten
formeerd-
heid) En
dat we hi-
van een i-
met een
kring der
een vrij t-
risten en
veroenigh-
ziektur
Wij ve-
wij het a-
De bel-
te scham-
gehandha-
In een
schreven
als hoogl-
universite-
nog een-
Daar s-
orthodoxi-
opdat de
gekend w-
Het is g-
dat deze
gevonden
Dit is
neeren w-
„De He-
op dit St-
in het v-
misch v-
bare univ-
Formee-
En het
Lant o-
nisme vo-
worden i-

van Dr A-
leverd we-
leaders d-
Amsterda-

In het
Kuyper z-
over Lij-
het Zond-
tatie. Daa-
van den t-
troden de

Het
schen
wij h-
en de
Met
en ad-
soonlij-
partija-
voor l-
Onz-
te ral-
zieht
En
leven
histori-
baar
gaan
knoops-
den zi-
bezza-
cellen